

Éric Cobast

100
DE
MITURI
ALE
CULTURII GENERALE

Cuprins

Cuvânt-înainte.....	7
CAPITOLUL I.	
Legende	13
CAPITOLUL II.	
Fabule.....	67
CAPITOLUL III.	
Personaje	101
CAPITOLUL IV.	
Zvonuri	151
CAPITOLUL V.	
Culte.....	175
Index – 100 de mituri	199

Cuvânt-înainte

„Ce este un mit în ziua de astăzi? Voi da imediat un prim răspuns extrem de simplu, care se acordă întrutotul cu etimologia: mitul este un cuvânt¹.”

Au rămas în memoria multora aceste câteva cuvinte care inaugurează partea a doua – cea teoretică – a volumului *Mythologies* [Mitologii] din 1957. Roland Barthes reamintea acolo etimologia cuvântului: *mythos*, „cuvântul”, concura termenul *logos* care poate fi tradus și prin „adevăr”. Drept urmare, prin „mit” se putea înțelege cuvântul înșelător, falsificator, chiar mincinos. În orice caz, era un cuvânt seducător, cuvântul unui poet, sau – mai rău – al unui

¹ Roland Barthes, *Mythologies* [Mitologii], Paris, Seuil, 1957.

CUVÂNT-ÎNAINTE

sofist. În realitate, discursul mitului este un discurs ficțional, dar care nu este fals în sensul obișnuit al cuvântului. Mitul, va spune Barthes, este deținătorul unui adevăr exprimat indirect, potrivit modalităților unui sistem semiologic secund care se bazează cel mai adesea pe analogie și pe metaforă. El este deci un cuvânt care se cere interpretat. Dar când și de ce ar trebui să se recurgă la mit, al cărui sens poate varia în funcție de lecturi?

Dacă *logosul* i se impune filozofului și istoricului, *mythos* va fi de competența artistului, a oratorului, a preotului, a omului politic – altfel spus, a tuturor celor care nu au nevoie, interesul ori plăcerea de a recurge la rațiune. Într-adevăr, afectând imaginația, mitul pune accentul pe sensibilitate și are astfel un impact mai imediat, mai eficient și mai simplu. Mitul suscită o impresie puternică, profundă: mesajul se adresează astfel mai întâi sensibilității, apoi intelectului, pe care îl poate chiar înlătura. Acolo unde rațiunea pretinde timp, atenție, educație, chiar metodă, mitul nu

CUVÂNT-ÎNAINTE

cere nimic. Drept urmare, el este indispensabil pentru transmiterea a ceea ce este considerat universal, dar reprezintă totodată o armă de temut în mâinile demagogilor. Mitul se dovedește a fi ambivalent.

Recurgerea la imagine face „evidentă” reprezentarea pe care o operează mitul; iată de ce mitul simplifică realul, „naturalizând” totodată exprimarea acestuia. El îndeplinește astfel un rol ideologic, dând cel mai adesea iluzia unei „naturi” necesare și imuabile, intangibile și desăvârșite, în situațiile în care istoria a cizelat o realitate complexă, mobilă și ireversibilă. La urma urmei, mitul dedramatizează, smulge existența din condiția tragică, adaugă certitudine vieților noastre nesigure, aduce cu sine încrederea pe care o asigură credința într-un timp ciclic. Drept urmare, mitul, caracteristic tuturor culturilor, de la cea mai apropiată de natură la cea mai rațională, sacralizează raportul pe care îl întretinem cu lucrurile.

Aceasta este dimensiunea antropologică și etnologică explorată de către Mircea

CUVÂNT-ÎNAINTE

Eliade: „Fiind *real* și *sacru*, mitul devine *exemplar* și, în consecință, *repetabil*, căci servește de model și în același timp de justificare tuturor actelor umane. În alți termeni, un mit este o *istorie adevărată* care s-a petrecut la începuturile Timpului și care servește de model comportamentului uman.”²

Mitul este în primul rând întemeietor, el trimite la o origine sacră, la o formă de cuvânt închipuită, cea dintâi. În realitate, mitul este arhaic în dublul sens grecesc al cuvântului: el începe și comandă. Mitul își trage puterea din prestigiul începuturilor.

Părea ca atare necesar – în cadrul acestor cercetări pe care le continuăm carte cu carte, prin identificarea elementelor constitutive ale acestei „culturi generale” improbabile și cu toate acestea reale – să ne oprim asupra miturilor care structurează

² Mircea Eliade, *Mythes, rêves et mystères*, Paris, Gallimard, 1957, ed. rom.: *Mituri, vise și mistere*, traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Univers Enciclopedic, 1998, p. 17. (nota trad.)

CUVÂNT-ÎNAINTE

modul în care înțelegem societatea și care reprezintă tot atâtea referințe implicite sau explicite la care trimite constant viața noastră culturală. Accepțiile cuvântului „mit” sunt variate și modalitățile acestui discurs extrem de aparte sunt nenumărate. Am considerat deci indispensabil să structurăm lucrarea în cinci capitole: „Legende”, cuprinzând povestirile mitologice din timpuri îndepărtate; „Fabule”, pentru apologurile cu ambiții filozofice; „Personaje”, referitoare la măștile schițate de literatură, care disimulează, dar și dezvăluie tipuri umane; „Zvonuri”, în ceea ce privește deformările ideologice și falsificările deliberate; în sfârșit, „Culte”, referitor la povestirile întemeietoare. Ca întotdeauna în acest tip de exercițiu care constă în a nu reține decât un număr finit de elemente, am operat anumite alegeri, dar acordând atenție pe cât posibil varietății – cuprinzând miturile de altădată, dar și de astăzi, din spații mai apropiate sau mai îndepărtate.

CAPITOLUL I

LEGENDE

„Ceea ce trebuie citit”: însăși etimologia cuvântului „legende” arată obligația. De ce trebuie citite tocmai aceste povești transmise din cele mai îndepărtate timpuri datorită Iliadei, Bibliei sau Teogoniei? Populate de zei și de eroi, acestea istorisesc aventuri stranie și familiare totodată, la distanța convenită de propria noastră ființă, ca să putem, prin intermediul lor, să înțelegem mai bine cine suntem.

1 Afrodita

În *Teogonia*, Hesiod arată în ce împrejurări s-a născut Afrodita (Venus): din spuma apărută în urma mutilării lui Uranos de către propriul său fiu, Cronos, apare din ape zeița frumuseții, a plăcerilor și a iubirii. Aflată într-o cochilie, ea acostează în Cythera, apoi în Cipru. Îl ia de soț pe Hefaistos, zeul vulcanilor, fratele lui Zeus, un

olimpian extrem de slut, pe care îl înșală fără ezitare cu Ares, zeul războiului, căruia îi dăruiește doi copii – Harmonia și Eros. Dar necredința ei este dezvăluită de către Helios, pe care se va răzbuna, blestemându-i pe urmașii acestuia, pe Pasiphae, Ariadna și Fedra: „Este Venus în întregime atașată de propria pradă”.

Zeița nu se astâmpără, având mai mulți amanți: troianul Anchise, de la care va avea un fiu cu destin ilustru, Eneas. Tot ea se află la originea războiului troian. Aleasă de Paris beneficiara mărului de aur aruncat de către Eris la nunta lui Peleu – mărul discordiei pe care stă scris: „Celei mai frumoase” –, ea i-o oferă pe Elena drept recompensă prințului troian.

Cum poate fi citită o asemenea alegorie? Reamintind în primul rând că frumusețea trebuie să se însoțească întotdeauna cu iubirea: Afrodita le protejează pe amândouă deoarece prima datorează totul celei de-a doua, care, în schimb, își trage puterea din cea dintâi. Dar mitul își găsește probabil rațiunea de a fi în agitația

violentă iscată la nașterea zeiței. Divinitate din prima generație, contemporană cu Cronos și născută pe timpul domniei acestuia, așa-numita „vârstă de aur”, Afrodita nu există decât grație unei mutilări – frumusețe castratoare? –, necredincioasă și iscând mereu tulburări, ea îi face pe cei care se bucură de plăcerile sau de atenția ei să plătească întotdeauna scump.

Cuvinte-cheie: *Discordie, Frumusețe, Iubire.*

2 Ahile

Ahile –în traducere literală, „cel care le aduce războinicilor suferință” –, fiul lui Peleu, regele mirmidonilor, și al nereidei Thetis, într-atât de frumoasă încât Zeus însuși ar fi dorit să o ia de soție, întruchipează eroismul. Moartea sa sub zidurile Troiei anunță de altfel sfârșitul unei lumi în care singura conduită acceptabilă constă în căutarea strălucirii, a măreției și a renumelui. Educat de către centaurul Chiron care l-a

INDEX – 100 DE MITURI

Miturile tratate în lucrare sunt scrise cu **caractere îngroșate**.

Principalele noțiuni având legătură cu ele sunt scrise cu caractere obișnuite.

Absurd	132	Atena	26
Acțiune	111	Atlantida	152
Adevăr	91, 119	Autor	154
Afrodita	14	Aventură	38, 111, 142
Ahile	16	Aviditate	49
Albine (Fabula)	68	Babel (Turnul)	28
Alegorie	137	Banalitate	46
Amazoane	19	Batman	102
Ambiție	40, 61, 140	Bătrânețe	192
Androgin	86	Beție	33
Animal	72, 133	Big Brother	104
Antigona	20	Bine și rău	115
Artă	33, 54, 83, 189	Bogății	70
Artemis	22	Bond	
Arthur	23, 34	(James Bond)	106

Buridan		Cultură	74, 133, 163
(Măgărița lui)	70	Curiozitate	55
Calul troian	29, 57	De Gaulle	177
Canibal	73	Declarația	
Car înaripat	75	Drepturilor	
Catastrofă	154, 161	Omului și ale	
Cădere	40	Cetățeanului	179
Căderea Bastiliei	157	Declarație	183
Căutare	34	Dependență	96
Cetate	27	Destin	95
Charlot	111	Deziluzie	26
Chauvin	113	Dialectică	78
Condiție umană	95	Dialectica	
Conflict	78	stăpân – sclav	76
Contravenție	121	Dionysos	30
Copilărie	129, 135, 138, 149, 194	Discordie	16
Corupție	137	Doctor Jekyll	114
Creatură	130	Don Juan	115
Creație	157	Don Quijote	118
Credință	165	Dorință	37, 40, 76, 88, 117, 121
Cucerire	38	Dracula	120
		Drept	22

Dreptate	51, 98, 104	Fericire	135, 159, 167
Drepturi naturale	183	Fermat (Teorema lui)	183
„Dumnezeu este mort!”	78	Fidelitate	22, 58
Echitate	98	Filozofie	91, 143
Ecologie	161	Folclor	130
Eldorado	158	Forță	37, 81
Enigmă	189	Fotbal	184
Eroism	26	Frankenstein	125
Erou	18, 66, 104, 124, 168, 174, 178	Frică	133
Estetică	117	Fruct	164
Eterna întoarcere	80	Frumusețe	16
Eu	93	Furie	18
Evreul rățăcitor	122	Gavroche	127
Excludere	123	Geniu	184
Fantastic	121, 130	Gioconda	188
Fantomas	123	Golem	129
Faust	124	Graal (Sfântul)	26, 33
Femeie	23, 43, 46	Greieri	82
Feminin	20	Gyges (Inelul lui)	83

INDEX – 100 DE MITURI

Hazard	100	Isis	42
Hercule	34	Ispită	55
Hermafrodit / Androgin	86	Istorie	149, 158, 168 173, 178, 191
Holmes (Sherlock)	111	Iubire	16, 88
Iason	37	Început	63
Icar	38	Întemeiere	63, 178
Idealism	119, 143	Înțelepciune	27
Identificare	93	Joc	100, 187
Ideologie	168, 172	Johnny	191
Idol	111	Judecată	42
Imaginație	142	K	130
Imagine	106, 173	Labirint	43
Inconștient	45	Libertate	72, 89, 98, 170, 197
Individualism	183	Lilith	45
Infern	41	Limbă	29
Infidelitate	20	Lipsă de măsură	127
Infinit	127	Lucreția	46
Inspirație	57	Luminile	161
Insula Paștelui	159	Lup (Cel rău)	132
Ioana d'Arc	190	Masculin	147
Ipocrizie	146		

INDEX – 100 DE MITURI

Matematică	29	Oreste	50
Măr	163	Orfeu	52
Mickey	134	Orgoliu	29
Midas	48	Origine	157
Moarte	42, 43, 54, 60	Pact	125
Modernitate	112, 117, 125, 132, 19866	Pandora	54
Moment	117	Patriotism	114
Monoteism,	149	Paznicul	
Monstru	45, 57	de noapte	88
Moș Crăciun	193	Pegas	55
Muncă	78	Penelopa	57
Nana	135	Perfectibilitate	167
Natură	50, 133, 147, 161	Perseu	58
Natură și cultură	23	Peșteră	
Națiune	144, 172, 173, 174, 187, 191	(Alegorie)	89
Nostalgie	54, 192	Peter Pan	138
Occident	26	Piatra filozofală	164
Oedip		Plăcere	83
(Complexul lui)	91	Plăceri	135
Olimp	49	Poezie	54
		Popor	129
		Precipitare	49

Privire	60	Romulus și Remus	61
Progres	96, 112, 163, 165	Roncevaux	167
Prometeu	60	Sacrificiu	63
Propagandă	106, 172, 174	Sacru	34
Publicitate	194	Sade	168
Putere	48, 146	Sălbatic	74
Rastignac	138	Sălbăticie	23
Rațiune	76	Seducție	117
Rău	46, 85, 124, 149	Senzație	91
Război	78	Sfinx	63
Răzbunare	51	Simbol	158, 197
Relativism	74	Singurătate	49
Religie	50, 79	Sisif	93
Resentiment	81	Socrate	142
Responsabilitate	66	Spartacus	144
Reușită	140	Sport	187
Revoltă	145, 170	Stat	66, 89, 132
Revoluție	145	Statuia Libertății	194
Rocambole	141	Strămoșii noștri – galii...	170
Romantism	127	Suflet	76

INDEX – 100 DE MITURI

Știință	61	Ucenicie	140
Științe	115, 127, 165, 184	Utilitate	70
Tartuffe	145	Utopie	164, 159
Tarzan	146	Valmy	172
Tehnică	61, 96, 112	Valori	26, 79
Theuth	95	Vălul ignoranței	97
Tintin	147	Vercingetorix	173
Tiranie	48	Viață	100
Totalitarism	106	Viclenie	30, 58
Tradiție	22	Violență	37, 111, 133
Traducere	164	Virtute	48, 70, 85, 119
Tragedie	51	Voință	72, 81
Trădare	30	Zarathustra	149
Tutelă	27	Zaruri	98